

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سازمان پژوهش‌های فقهی

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

یادگیری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشتن مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه آیه است
بجایگاه دانشگاه اسلامی فرسنگ و تمدن بشری، نادانشجویان و احسان بهیات علمی و اندکهای دانشگاه آزادی اسلامی مشهد می گردیم اصول زیر را در انجام
فحایت های پژوهشی بد نظر قرار داده و از آن تخلفی نکنیم:

- ۱- اصل برزت: التزام بر برزت جویی از حرکت رفقده غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه ای غیر علمی می آیدند.
- ۲- اصل رعایت انصاف و انست: تمهید به اجتناب از حرکت جانب داری غیر علمی و سناخت از اموال، تجهیزات و وسایل و استبداد.
- ۳- اصل ترویج: تمهید به رواج دانش و دانش نتایج تحقیقات و انتقال آن به بکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تمهید به رعایت حریم یاد حرمت یاد انجام تحقیقات و رعایت جانب تعدد خودداری از حرکت حرمت شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۶- اصل رازداری: تمهید به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد سازمان، کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل حقیقت جویی: تلاش در دستیابی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهان سازی حقیقت.
- ۸- اصل ناکلیت مادی و مسئوبی: تمهید به رعایت کامل حقوق مادی و مسئوبی دانشگاه و کلیه بکاران پژوهش.
- ۹- اصل منافع علمی: تمهید به رعایت مصالح علمی و در نظر داشتن بهر بود و توسه کشور و کلیه مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، گروه علوم تربیتی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

عنوان:

تبیین امکان و ضرورت مدرسه زدایی از تربیت دینی

در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران

استاد راهنما:

دکتر مهدی سجادی

استاد مشاور:

دکتر فهیمه انصاریان

پژوهشگر:

ساره انصاری

زمستان ۱۳۹۱

تقدیم به

نقش گذاران عرصه ارزشمند تعلیم و تربیت.

آمان که می‌خواهند بابه کار بستن همت و سعی بسیار،

شریف‌ترین مخلوق خداوند را به کمال رسش خویش برسانند

و به کام تشنگان آب حیات بریزند.

تقدیم به رسولانی که از جنس تابش اند.

مشکر از پدر و مادر عزیزم که از جنس عشق و ایثار و احساندوبی واسطه می‌تابند و روشنی می‌بخشند.

مشکر از خانواده عزیزم، همسر و فرزندانم که مرا یاری کردند تا بتوانم ناهمواری‌های راه را تحمل کنم و
نقشی در این رویکرد تامل برانگیز داشته باشم.

شکر و قدردانی

از استاد راهنما و استاد مشاور بزرگوارم که نیروی انگیزش گذر از مسیر ابا بهترین هدایت
بدرقه راهم کردند و به من چگونه فرا گرفتن را آموختند.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب ساره انصاری دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۹۰۶۶۹۷۱۷۰۰ در رشته علوم تربیتی - فلسفه آموزش و پرورش که در تاریخ ۹۱/۱۱/۴ از پایان نامه خود تحت عنوان: تبیین امکان و ضرورت مدرسه زدایی از تربیت دینی در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران با کسب نمره ۱۸ و درجه عالی دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

در تاریخ ۹۱/۱۱/۴

دانشجوی کارشناسی ارشد ساره انصاری از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۸ بحروف هیجده و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	چکیده
	فصل اول: کلیات طرح تحقیق
۲.....	مدخل:
۲.....	۱-۱ بیان مساله تحقیق:
۳.....	۲-۱ هدف تحقیق:
۳.....	۳-۱ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن:
۴.....	۴-۱ سوالات اصلی تحقیق:
۵.....	۵-۱ روش تحقیق:
۵.....	۶-۱ قلمرو تحقیق:
۵.....	۷-۱ جامعه پژوهش:
۵.....	۸-۱ روش گرد آوری اطلاعات:
۵.....	۹-۱ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات:
۵.....	۱۰-۱ متغیر ها و واژه های کلیدی:
۶.....	۱۱-۱ مورد استفاده:
۶.....	۱۲-۱ محدودیت ها و مشکلات تحقیق:
	فصل دوم: ادبیات تحقیق
۸.....	الف: مبانی نظری تحقیق
۸.....	مقدمه
۹.....	تعریف تربیت
۱۰.....	تعریف دین
۱۱.....	تعریف تربیت دینی
۱۳.....	بخش اول:
۱۳.....	تربیت در ادیان آسمانی
۱۳.....	۱- یهودیت
۲۱.....	۲- مسیحیت
۲۸.....	۳- زرتشت
۳۰.....	۴- اسلام
۳۰.....	۴-۱. شمولیت و فراگیری:
۳۱.....	۴-۲. وحدت هدف و مسیر:

۳۲ ۴-۴. اجتهادپذیری:
۳۳ ۴-۴. آینده‌گرایی:
۳۵ بخش دوم: بررسی امکان و ماهیت تربیت دینی
۴۰ نتیجه بحث امکان و ماهیت تربیت دینی:
۴۱ ۱- ماهیت تربیت اسلامی
۴۲ ۲- امکان تربیت اسلامی
۴۵ ۳- روش‌ها و رویکردهای تربیت دینی و ارزشی
۴۷ بخش سوم: بررسی بحث ضرورت یا عدم ضرورت تربیت دینی
۴۷ ۱- ضرورت تربیت دینی
۴۹ ۲- ضرورت تربیت اسلامی
۵۱ بخش چهارم: بیان نقد‌هایی درباره تربیت دینی
۵۱ ۱- نقد تصورات ناروا درباره تربیت دینی
۵۲ ۲- نقد روش‌های نادرست تربیت دینی
۵۵ بخش پنجم: مدارس تربیت دینی
۵۷ نتیجه‌گیری فصل دوم:
۵۸ ب: بررسی پیشینه‌ی مطالعاتی: فصل سوم: یافته‌های پژوهش
۶۱ مقدمه:
۶۱ بخش اول: گذر تاریخی
۶۱ ۱- مروری بر تاریخ تعلیم و تربیت ایران در یک صد سال اخیر
۶۳ ۲- مفهوم‌شناسی
۶۳ ۳- خطاهای مفهوم‌شناسی
۶۴ آموزش و پرورش:
۶۴ پرورش و تزکیه:
۶۴ پرورش و تربیت دینی:
۶۵ بخش دوم: ضرورت یا عدم ضرورت مدرسه زدایی از تربیت دینی در ایران
۶۵ ۱- تصویری از تربیت دینی در جوامع مختلف مذهبی و غیر مذهبی
۶۵ الف: تربیت در جوامع غیر مذهبی (سکولار) و نقش دولت‌هایشان (عمدتاً غربی)
۶۹ ب: تربیت در جوامع مذهبی و نقش دولت‌هایشان
۷۷ ۲- ضرورت و عدم ضرورت تربیت دینی در مدارس ایران
۷۸ گذری تاریخی بر مدارس ایران:
۸۰ شرایط سیاسی حاکم بر جامعه:

۸۴ روشنفکران غربگرا :
۸۵ برنامه درسی ملی :
۸۷ نتیجه:
۹۰ بخش سوم: امکان و عدم امکان مدرسه زدایی از تربیت دینی در ایران
۹۰ ۱- امکان یا عدم امکان فلسفی مدرسه زدایی از تربیت دینی
۹۴ ۲- امکان یا عدم امکان عملی مدرسه زدایی از تربیت دینی
۹۵ بخش چهارم: آسیب شناسی تربیت دینی در نظام آموزش و پرورش ایران
۹۷ ۱- آسیب های بیرونی:
۹۷ الف: چالش های فرهنگ های رقیب (فرهنگ بیرونی)
۹۸ ب: کانون ها و نهاد های جامعه
۹۸ رسانه های جمعی :
۱۰۰ نهاد های دینی جامعه:
۱۰۳ ج: سهل انگاری خانواده ها
۱۰۶ ۲- آسیب های درونی:
۱۰۶ ۱- ۲- ساختاری
۱۰۸ ۲- ۲- برنامه ریزان
۱۰۹ ۱- ۲- ۲- بی توجهی به اثربخشی و کیفیت
۱۱۰ ۲- ۲- ۲- محتوای آموزش دینی
۱۱۴ ۳- ۲- مجریان و مربیان آموزشی دینی
۱۱۴ ۱- ۳- ۲- روش های آموزش دینی
۱۲۳ نتیجه گیری فصل سوم
 فصل چهارم: راهکارهای بهبود عملکرد
۱۲۸ مقدمه:
۱۲۹ بخش اول: تحولات ساختاری آموزش و پرورش
۱۳۲ بخش دوم: خلق یک فرهنگ جدید
۱۳۳ الف: حضور و نقش آفرینی حوزه های علمیه در مدارس
۱۳۴ ۱- مخاطب شناسی و تأسیس مرکز پژوهشی و نظرسنجی در حوزه:
۱۳۴ ۲- ارائه نظریه های تربیتی و تخصص گرایی با مشارکت هیئت های علمی دانشگاه ها:
۱۳۶ ۳- تئوری پردازي و تدوین فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی:
۱۳۷ ب: نقش تشکیلات دینی خارج از مدارس در مدرسه
۱۳۹ ج: تقویت روح تعبد و دین گرایی در بین مجریان اداره کشور
۱۳۹ د: تقویت نهاد خانواده

بخش سوم: ابزارهای شناخت و روش‌های تدریس	۱۴۰
الف: روش‌های عقلانی	۱۴۰
• عقل	۱۴۰
ب: روشهای جذبی	۱۴۴
• احساس	۱۴۴
۱. نیروی محبت و ارادت:	۱۴۴
۲. شور و شوق:	۱۴۷
۳. جایگاه هنر و زیبایی شناسی:	۱۴۸
استفاده از زبان طنز:	۱۴۹
۴. میل فطری و گرایش به طبیعت:	۱۵۰
• قلب	۱۵۰
۱- شهود:	۱۵۱
۲. زبان از یاد رفته:	۱۵۲
بخش چهارم: نقش مربی	۱۵۳
۱-آموزش مربیان	۱۵۵
درک مقتضیات زمان و آگاهی به علم روز:	۱۵۵
۲-درونی سازی تربیت	۱۵۷
۳-تربیت فردی	۱۵۸
۴-اثر نگاه	۱۵۹
۵-زمینه سازی برای پرسش گری و پرورش حس کنجکاوی	۱۶۰
۶-ارائه الگوهای مناسب	۱۶۱
۶-۱. کارآیی ابزارهای هنری:	۱۶۳
۶-۲. اسوه پردازی دینی متناسب با زمان حال:	۱۶۴
۶-۳. عدم تلقی فرا انسانی از الگوهای دینی:	۱۶۴
۶-۴. هوشیار بودن در برابر فروکاهش جایگاه الگوهای دینی:	۱۶۴
۶-۵. عدم اسوه پردازی انتزاعی و غیر ملموس:	۱۶۵
۷- آیین‌های مذهبی، نمایش و سرود	۱۶۵
۸-آموزش قرآن به کودکان	۱۶۶
۹- رویکرد تلویحی	۱۶۹
۱۰- همسویی کانون خانواده و مدرسه	۱۶۹
بخش پنجم: محتوای آموزش دینی و تدریس	۱۷۰
نتیجه گیری فصل چهارم	۱۷۱

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

۱۷۴.....	مقدمه
۱۷۵.....	پاسخ به سوالات تحقیق
۱۷۵	پاسخ به سوال اول
۱۷۸	پاسخ به سوال دوم
۱۸۳	پاسخ به سوال سوم
۱۸۴	پیشنهادات برای محققین بعدی
۱۸۵.....	منابع فارسی

فصل اول

کلیات طرح تحقیق

مدخل:

پژوهش حاضر با هدف تبیین امکان و ضرورت مدرسه زدایی از تربیت دینی در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران بوده، که با استفاده از روش تحلیلی انجام گرفته است. جامعه آماری، کلیه منابع و مراجع مرتبط با موضوع تحقیق بوده است، و در انجام پژوهش، نمونه گیری به عمل نیامده و کلیه منابع و مراجع موجود و در دسترس اعم از کتب، مقالات و گزارش های پژوهشی بررسی شده است. ابزار پژوهش، فرم های فیش برداری بوده است و داده های حاصل، تجزیه و تحلیل کیفی شده است.

۱-۱ بیان مساله تحقیق:

مساله اصلی در این پژوهش، تبیین امکان و ضرورت مدرسه زدایی از تربیت دینی در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران است. به عبارت دیگر این تحقیق در پی ارائه پاسخ به سوال های اساسی زیر است:

- آیا نهاد رسمی تعلیم و تربیت (مدارس دولتی) می تواند و صلاحیت دارد که به معنای واقعی کلمه، متولی امر تربیت دینی در نظام جمهوری اسلامی ایران باشد؟ آیا می توانیم تربیت دینی را به مدرسه ندهیم یا این که باید آنرا به نهاد های غیر رسمی واگذار کرد؟ کما این که در بسیاری از مکاتب، از جمله لیبرالیسم، امکان تربیت دینی را انکار می نمایند و در پی لغو برنامه های آن از سیستم آموزش و پرورش خویش هستند.

- آیا ضرورت دارد که مدرسه زدایی از تربیت دینی در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران، صورت پذیرد؟ باتوجه به فضای اسلامی جامعه ما و آرمان های تربیت اسلامی و نیز مناسبات و

رابطه ها بین نظام آموزشی با ساختار سیاسی و قانون اساسی ، قصد پژوهشگر پاسخ دادن به این مساله است که ضرورت مدرسه زدایی از تربیت دینی را بحث نماید. زیرا که تحقیقات انجام شده تا کنون مبین این امر است که آموزش دینی ، از وضعیت مطلوبی برخوردار نبوده و نسل جدید، اندیشه ها و رفتار های دینی و اخلاقی لازم و مناسب را آنطور که شایسته است ، دریافت نمی کنند. دیده میشود که معلمین برای القاء ارزش ها و اخلاقیات ، از بار نمره و رتبه استفاده می نمایند و همین امر منجر به ایجاد نفاق در روح و روان دانش آموز می شود. چراکه وی از درون برای فراگیری مسائل مذهبی برانگیخته نمی شود و در این راستا ، آیا مدرسه ، عاملی برای تکامل شخصیت انسان خواهد بود و انسان تربیت شده ، انسان مطلوبی خواهد شد؟

لذا محقق درصدد آن است که بداند تبیین امکان و ضرورت مدرسه زدایی از تربیت دینی در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟

۱-۲ هدف تحقیق:

تبیین امکان و ضرورت مدرسه زدایی از تربیت دینی در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران

۱-۳ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن :

در باب رسالت تربیت اسلامی در مدارس سؤالات بسیاری فرا روی ما قرار دارد؛ از جمله اینکه آیا تربیت اسلامی واقعا رسالت خویش را به انجام رسانده است؟ اگر جواب مثبت است پس چرا وضعیت جوانان ما بیانگر این مهم نیست و چرا ما اثرات تربیت اسلامی را در سلوک و رفتار آنها نمی بینیم؟

فاجعه ای که در روش های جاری بدون بررسی عواقب آن و بدور از شناخت آسیب های جانبی بدان اقدام می کنیم یادآور این سوال است که چرا با این همه تبلیغات، آموزش ها، تربیت ها، تشویق ها و ترویجات متراکم و متعدد دینی نتیجه مطلوبی بدست نیامده است؟ (کریمی، ۱۳۸۱، ص ۸۶)

در دیدگاه اسلامی، انسان خلیفه و جانشین خدا بر روی زمین و متصف به صفات الهی است. ابعاد وجودی انسان، همچون بعد جسمانی، عقلانی، عاطفی، معنوی و روحی است که اسلام به تمامی آن‌ها توجه خاص عنایت نموده و هیچ یک را مورد چشم پوشی قرار نداده است. اما به بعد روحی و معنوی انسان توجه ویژه ای دارد و این بعد است که در صورت تربیت مذهبی می تواند انسان را از اسفل السافلین به اعلی علیین ارتقاء دهد. گاه این نقش تربیتی را مدرسه برعهده می گیرد و کودک را تا ناکجاآبادهایی که ساخته و پرداخته دست بشری است، پیش می برد. ما در تعلیم و تربیت، می خواهیم افرادی را تربیت کنیم که در مورد موضوعات، به تفکر بپردازند و آنچه را بپذیرند که خود به آن رسیده اند. این جنبه از تعلیم و تربیت، از تلقین متمایز است. زیرا تلقین مانع از تفکر می شود و دانش آموز باید بدون پرسش و پاسخ، عقاید القاء شده را بپذیرد. اما در تعلیم و تربیت، فرد باید خود قضاوت هایی را در این زمینه داشته باشد. حال ضرورت بحث ایجاب میکند تابیینیم آیا برآستی مدرسه می تواند موجودیت این انسان آرمانی را قوت ببخشد، یا او را ضعیف و به ذلت می کشاند؟ آیا او را به سوی افقی عالی رهنمون می شود یا او را از حرکت و انتقال به مراحل متعالی باز می دارد. آیا مدرسه در سایه تربیت دینی، نفاق، عصیانگری، تقابل، رقابت ها را تقویت می کند یا انسانی آرمانی می سازد که آگاهانه در حرکت هستی، به سوی کمال می رود و با عبور از مفاهیم طبیعی رشد نقش انسانیت خویش را در بنای جامعه آرمانی بشری ایفا می کند.

۱-۴ سوالات اصلی تحقیق:

- ۱- آیا مدرسه زدایی از تربیت دینی در نظام آموزشی ایران ضرورت دارد؟
- ۲- آیا مدرسه زدایی از تربیت دینی در نظام آموزشی ایران امکان دارد؟
- ۳- راه کارهای بهبود عملکرد نظام آموزشی ایران در خصوص تربیت دینی کدامند؟

۱-۵ روش تحقیق:

نوع تحقیق نظری است و از روش توصیف و تحلیل مفاهیم استفاده شده است. پس از جمع آوری اطلاعات و داده ها به توصیف و تبیین و تحلیل مفاهیم و در پایان به استنتاج پرداخته ایم.

۱-۶ قلمرو تحقیق:

نظام آموزش و پرورش ایران

۱-۷ جامعه پژوهش:

قرآن، نهج البلاغه، تفایسر مختلف، کتاب ها، مجلات، نشریات، فرهنگ های لغت، پایان نامه ها و سایت های اینترنتی.

۱-۸ روش گرد آوری اطلاعات:

با توجه به موضوع مورد بحث از روش کتابخانه ای و ابزار فیش برداری و جستجو در شبکه اینترنت به منظور دست یابی به آخرین اطلاعات مرتبط موجود و دسترسی به مقالات خارجی و ترجمه آنها به منظور تکمیل در مباحث تطبیقی احتمالی استفاده شده است.

۱-۹ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات:

توصیف، تبیین، تحلیل، نقد و استنتاج است.

۱-۱۰ متغیرها و واژه های کلیدی:

تربیت، دین، تربیت دینی. لازم به ذکر است که این تعاریف به تفصیل و مستند در فصل دوم پایان نامه بیان شده است.

۱-۱۱ مورد استفاده :

برآنیم تا کاربرد دانسته ها برای عموم افراد دست اندر کار در امر آموزش و پرورش، مدرسه و سیاست گذاران امور مذهبی و آموزش دینی و هم چنین اولیاء و والدین، مفید واقع شود.

۱-۱۲ محدودیت ها و مشکلات تحقیق:

- وجود تعارض و تضاد ظاهری میان دین و علم تحول گرا
- عدم وجود تئوری پردازی کافی در زمینه فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی
- عدم وجود مطالعات کافی در زمینه به روز رسانی مبانی تربیت اسلامی و مطابقت آن با زندگی در هزاره سوم

فصل دوم

ادبیات تحقیق